

این اثر ترجمه‌ای است از:

A Critique of Modern Textual Criticism

Jerome J. McGann

Charlottesville and London

Third Printing, 1999

سرشناسه	مک‌گن، جروم ج.، ۱۹۳۷-م.
	McGann, Jerome J
عنوان و نام پدیدآور	نقد پژوهی مدرن: نقدی بر نظریه‌های چاپ انتقادی متون در انگلستان و آمریکا
مشخصات نشر	تهران: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۷۵ ص.
فروست	مرکز پژوهشی میراث مکتوب، ۲۷۷. متن شناسی ۷
شابک	978-600-203-096-2
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	عنوان اصلی: A Critique of Modern Textual Criticism
شناسه افزوده	داد، سیما، ۱۳۳۲ - ، مترجم
شناسه افزوده	مرکز پژوهشی میراث مکتوب
شماره کتابشناسی ملی	۳۸۰۴۳۸۴

نقد متن پژوهی مدرن

نقدی بر نظریه‌های چاپ انتقادی متون در
انگلستان و آمریکا

جرم. ج. مک‌گن

ترجمه
سیما داد

نقد متن پژوهی مدرن

(نقدی بر نظریه‌های چاپ انتقادی متون در انگلستان و آمریکا)

چرم. ج. مک‌گن

ترجمه
سیما داد

ناشر
میراث مکتوب

مدیر تولید: محمد باهر

مدیر فنی و امور چاپ: حسین شاملوفرد

صفحه‌آرا: محمود خانی

حروفنگار: رضا علیمحمدی

چاپ اول: ۱۳۹۴ ه‍.ش

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

بها: ۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۳-۰۹۶-۲

چاپ: نقره آبی؛ صحافی: افشین

همه حقوق متعلق به ناشر و محفوظ است

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است

نشانی ناشر: تهران، ش. پ: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۰۶۲۵۸، دورنگار: ۶۶۴۹۰۶۱۲

E-mail: tolid@MirasMaktoob.ir

<http://www.MirasMaktoob.ir>

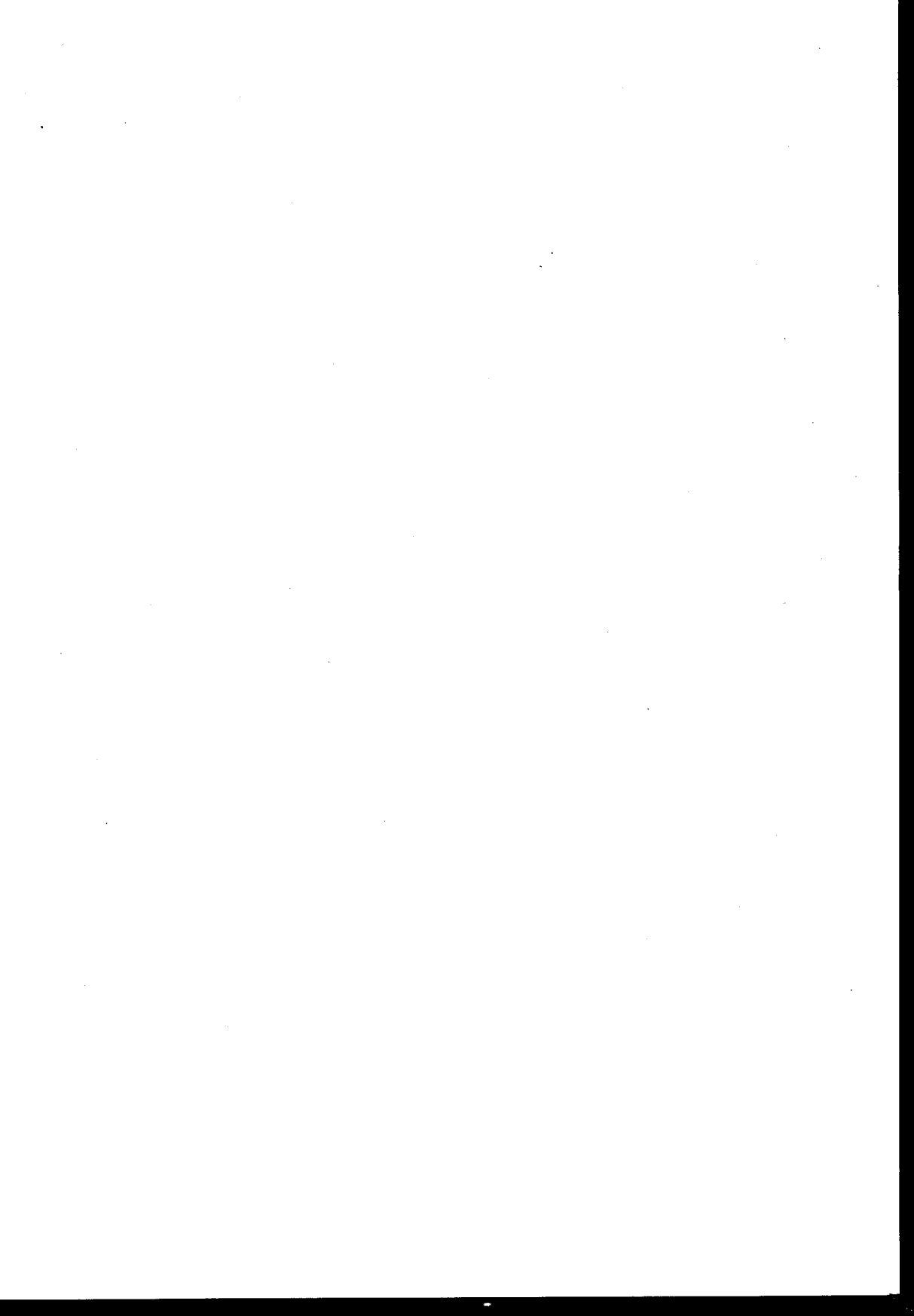
دریابی از فرهنگ پربایه اسلام و ایران در سطح ملی و محلی موج می زند. این نسخه با درحقیقت، کارنامه دانشمندان و نوابغ بزرگ و هویت نامدما ایرانیان است. برعمده هر سلی است که این میراث پرارج را پاس دارد و برای شناخت تاریخ و فرهنگ و ادب و سوابق علمی خود به احیا و بازسازی آن اهتمام ورزد.

بامدکوششهایی که در سالهای اخیر برای شناسایی این ذخایر مکتوب و تحقیق و تبیین در آنها انجام گرفته و صد کتاب در سال از دانشمندان نشر یافته هنوز کار ناکرده بسیار است و هزاران کتاب در ساله خطی موجود در کتابخانه های داخل و خارج کشور شناسانده و منتشر نشده است. بسیاری از متون نیز اگرچه بارها طبع رسیده، منطبق بر روش علمی نیست و تحقیق و تبیین مجدد دنیا ز دارد. احیاء و نشر کتاب و در ساله های خطی و خطیه ای است بر دوش محققان و مؤسسات فرهنگی. مرکز پژوهشی میراث مکتوب در راستای این هدف در سال ۱۳۷۲ بنیاد نهاده شد تا با حمایت از کوشش های محققان و مصححان، و با مشارکت ناشران، مؤسسات علمی، اشخاص فرهنگی و علاقه مندان به دانش و فرهنگ سعی در نشر میراث مکتوب داشته باشد و مجموعه ای از دانشمندان از متون و منابع تحقیق به جامعه فرهنگی ایران اسلامی تقدیم دارد.

سلسله انتشارات متن شناسی، مجموعه پژوهشهایی است که گامی از تصحیح متن فراتر می نهد و به نظریه پردازی تصحیح، ساختار شناسی متن، نقد، بررسی و تحلیل لفظی و معنایی متون می پردازد.

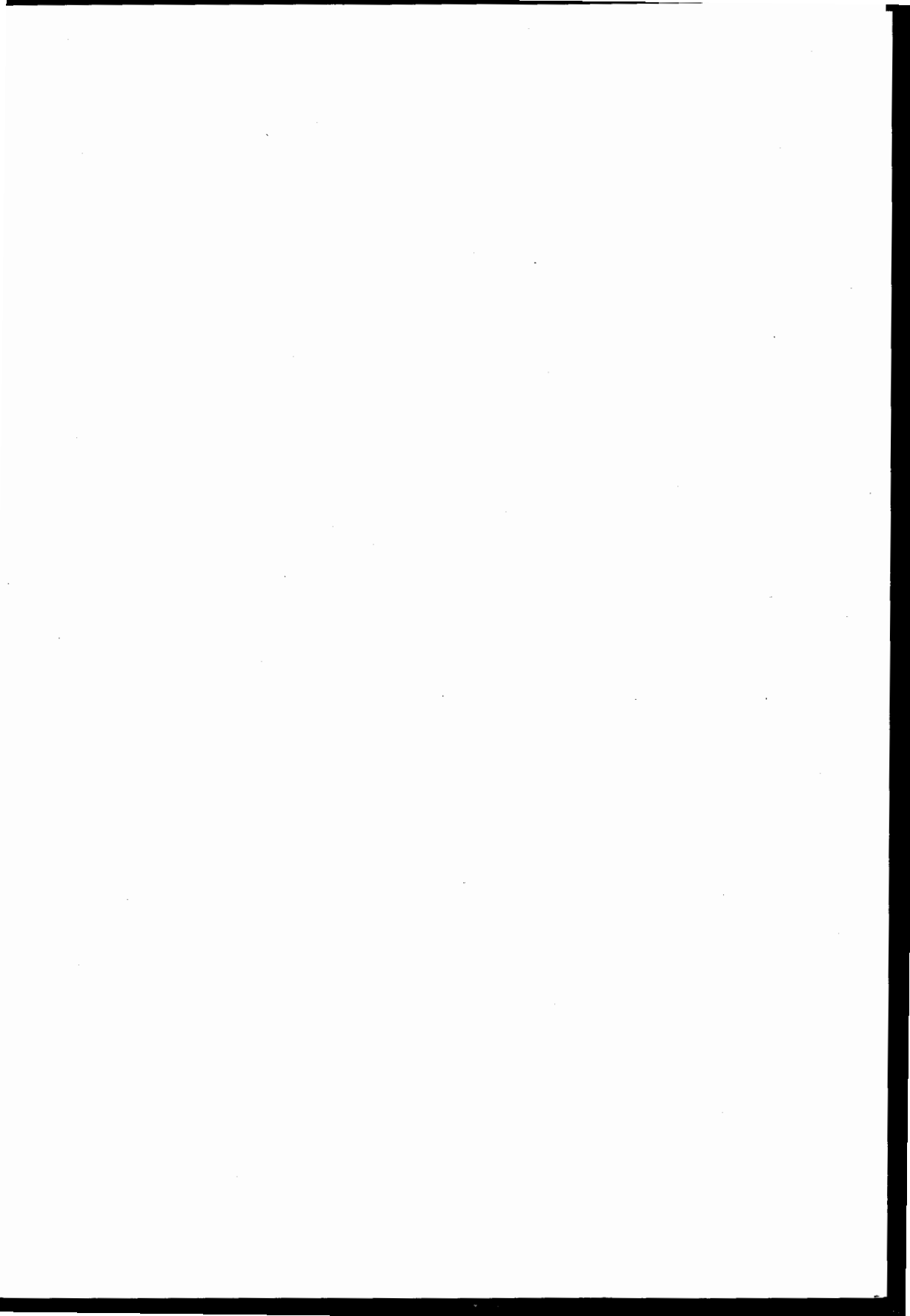
اکبر ایرانی

مدیر عامل مرکز پژوهشی میراث مکتوب

فهرست مطالب

۹		مقدمه مترجم
۲۵		پیشگفتار د.چ. گریثام
۳۹		مقدمه مؤلف بر چاپ دوم (۱۹۹۲)
۴۳		قدردانی مؤلف
۴۵		مقدمه مؤلف
۵۷		۱. تاریخچه مختصری از متن پژوهی مدرن
۶۵		۲. دشواری های محوری متن پژوهی مدرن
۷۷		۳. آرمان باور تیت نهایی
۸۹		۴. ویرایش آثار بایرن: یک نمونه مدرن
۹۳		۵. تیت نهایی و روایت های گوناگون (خطی - چاپی)
۱۰۱		۶. تیت نهایی مؤلف: مخالفت ها و بدفهمی ها
۱۱۷		۷. مسأله اعتبار ادبی
۱۳۱		۸. طبع های امروزی شده و نظریه متن پژوهی
۱۴۵		۹. خلاصه
۱۴۹		۱۰. نتیجه گیری
۱۵۵		پیوست: مخالفتی احتمالی
۱۵۹		یادداشت های مؤلف
۱۷۳		واژه نامه انگلیسی به فارسی

مقدمه مترجم

کتاب حاضر دربردارنده بحثی تازه در زمینه تصحیح انتقادی متون، به ویژه متون دوره چاپ ماشینی در آغاز سده نوزدهم و سده بیستم است. جِرم مک گن^۱ را امروزه دیگر به عنوان آغازگر متن پژوهی جامعه شناسانه می شناسند که اگرچه در زمان انتشار این کتاب نتوانسته بود طبعی انتقادی براساس دیدگاه خود پدید آورد، سبب شد ابعاد تازه ای مثل تحریرهای چندگانه متن، تأثیر شرایط چاپ، سانسور دولتی، و موانع اخلاقی و سیاسی در انتخاب نسخه اساس و چگونگی ویرایش آن مورد توجه قرار بگیرد و از او اسط دهه نود مباحث مربوط به این حوزه را در متن پژوهی مدرن مکتب انگلیسی-آمریکایی به چالش بکشد. نگارنده در این مقدمه چهار پرسش طرح می کند: مک گن چه می گوید؟ نقد او در واکنش به کدام سنت متن پژوهی است؟ پیشنهاد او از چه نگرش و نظریه هایی تأثیر می گیرد؟ ترجمه این کتاب در سنت متن پژوهی فارسی چه جایگاهی می تواند داشته باشد؟ در پایان به چگونگی ترجمه کتاب، ساختار کتاب و منطق حاکم بر یادداشت های مترجم خواهم پرداخت. اما برای درک اینکه مک گن چه می گوید باید از پاسخ به پرسش دوم شروع کنیم.

ویژگی برجسته متن پژوهی انگلیسی-آمریکایی (انگلوآمریکن) در سده بیستم، اتکای آن به یافته های کتاب شناسی در بازسازی متنی مبتنی بر نیت (نهایی) مؤلف است. مبانی

نظری این رویکرد را منتقد و پژوهشگر آمریکایی، فردسون باورز^۱ از آنچه به نظریه متن پایه^۲ معروف شده، اقتباس کرده است. نظریه متن پایه، در اصل راهکاری عملی در مواجهه با مشکلات کتاب‌شناسی متونی بود که به دوره نخست چاپ دستی در انگلستان، یعنی به سده‌های شانزدهم و هفدهم باز می‌گردد. گفتنی است که تاریخ چاپ در انگلستان را به دو دوره تقسیم کرده‌اند. دوره قدیم یا دوره اول، از اول سده شانزدهم تا اواخر سده هجدهم که دوره چاپ با حروف چینی دستی است، و دوره دوم که از اوایل سده نوزدهم تا نیمه سده بیستم را در بر می‌گیرد که به آن دوره چاپ ماشینی می‌گویند.^۳ حروف چینی دستی در کنار فقدان نظام ثابتی در املای کلمات تا پیش از قرن هجدهم شرایط خاصی را در انتقال متون عهد نوزایی (رنسانس) پیش آورده که موجب اختلاف متون در چاپ متفاوت شده است. البته این تنها دلیل برای تفاوت نسخه‌های یک متن نبوده است و امروزه دلایل دیگری برای آن بر شمرده‌اند که بحث درباره آن‌ها مجال دیگری می‌طلبد. همین قدر باید دانست که متونی مثل نمایشنامه‌های شکسپیر، یا آثار هم‌عصران او در چاپ‌هایی از عصر مؤلف بر جای مانده‌اند که به لحاظ خصوصیات کتاب‌شناسی از قبیل املای کلمات، علائم سجاوندی، رعایت حروف بزرگ در ابتدای جملات و حتی اختلاف در کمیت، ناهماهنگی‌های بارزی دارند. آنچه این معضل را حادتر می‌سازد فقدان دستنویس مؤلف برای این‌گونه متون است. برای نمونه، دو نوع نسخه چاپی از آثار شکسپیر در دست است: یکی، مشهور به قطع بزرگ (فولیو)، که در سال ۱۶۲۳، یعنی هفت سال پس از مرگ شکسپیر بنا به وصیت او توسط دو تن از دوستانش چاپ شد. این مجموعه در طول سده هفدهم بارها به چاپ رسیده و به عنوان نسخه معتبر پذیرفته شده است. دیگری شامل نسخه‌های مختلف از نمایشنامه‌های او در قطع خشتی (کوآرتو)^۴ است که از سال ۱۶۰۳ به بعد چاپ شده و بسیاری از آن‌ها در زمان حیات او به چاپ

1. Ferdson Bowers (1905-1991)

2. Copy-Text

3. Fredson Gaskell, Philip. *A New Introduction to Bibliography*. St Pauls Bibliographies-UK, and Oak Knoll Press, N. Y. 1995 (second print). P2.

برخلاف تاریخ دهه‌های اول چاپ در ایران که عمدتاً دوره چاپ سنگی است در اروپا چاپ از قرن پانزدهم همواره به صورت چیدن حروف بوده است.

4. Quarto

رسیده و آن طور که گفته می‌شود، از روی اجرای نمایشنامه‌ها توسط صاحبان تماشاخانه‌های رقیب برای اجرا رونوشت شده‌اند. بین نسخه‌های قطع بزرگ و قطع خشتی در ضبط این نمایشنامه‌ها، در پاره‌ای موارد آن قدر اختلاف دیده می‌شود که تصمیم‌گیری درباره انتخاب متن پایه برای طبع عالمانه از این آثار را دشوار می‌سازد. مثلاً بعضاً در ضبط نسخه خشتی، دیالوگ‌ها به طور چشم‌گیری کوتاه‌تر از همان قسمت در نسخه قطع بزرگ است؛ یا در ضبط پاره‌ای کلمات مثل اشاره به اسامی مقدس، اختلافاتی قابل تأمل وجود دارند که امروزه موضوع تحلیل‌های گوناگون قرار گرفته‌اند. از جمله استدلال می‌شود که علت اختلاف ثبت این اسامی در این دو نسخه آن است که در اوایل قرن هفدهم ذکر نام‌های مقدس روی صحنه تئاتر منع قانونی داشته است حال آنکه این منع در زمان چاپ قطع بزرگ برطرف شده بود. در نتیجه، در نسخه خشتی این گونه موارد با کلمات دیگری ضبط شده‌اند، حال آنکه در قطع بزرگ، سوگند به نام‌های مقدس اضافه شده است.^۱ خصلت اجرایی بودن آثار شکسپیر مشکل دیگری را هم به حوزه متن‌پژوهی شکسپیر اضافه می‌کند که ناشی از ضبط نمایشنامه‌ها در هنگام اجرا بوده است، و همین آن را در حوزه متون شفاهی هم قرار می‌دهد. در تفسیر بسیاری از منتقدان ضبط‌های نسخه خشتی به شفاهی بودن منبع نمایشنامه نسبت داده می‌شود. اختلافاتی از این دست موجب شد که دسته‌ای از پژوهشگران انگلیسی متون دوره رنسانس، مثل آر. بی. مک‌کرو^۲، آ. و. پولارد^۳، و ویلیام گرگ^۴، از اوایل قرن بیستم توجه خود را به توصیف و تحلیل ویژگی‌های چاپ این دوره معطوف کنند و به فکر یافتن معیار علمی مناسبی برای انتخاب نسخه پایه در تولید طبع‌های تازه و معتبر از این آثار فراتر از تبارشناسی زبان برآیند.

نخستین بار مک‌کرو مشکل تصمیم‌گیری در مورد نسخه پایه برای این متون را در تصحیح آثار توماس ناش^۵ عنوان کرد. مک‌کرو پیشنهاد کرد که وقتی یک نسخه مشخص را به عنوان متن پایه انتخاب کردیم باید در تولید طبع انتقادی به آن پای‌بند بمانیم. طرح

۱. این موارد را از سخنرانی یکی از اساتید دانشگاه واترلوی کانادا به نام پروفیسور تدمک‌گی (Ted McGee) در دانشگاه واشنگتن نقل به مضمون کرده‌ام.

2. R. B. McKerrow (1872-1940)

3. A.W. Pollard

4. W.W. Greg (1875-1959)

5. *The Works of Thomas Nash* (1904-1910)

این گونه مشکلات در کتاب مقدمه‌ای بر کتابشناسی برای دانشجویان ادبیات (۱۹۲۷)^۱ مبنای مکتب نو کتابشناسی^۲ و طرح راهکار تعیین متن پایه توسط ویلیام گرگ گردید. از آن پس علم کتابشناسی به عنوان پایه‌ای معتبر برای تعیین نسخهٔ اساس حاکم بر نظریه‌های طبع انتقادی در متون دورهٔ چاپ گردید. ویلیام گرگ در مقالهٔ مشهور خود با عنوان «منطق انتخاب متن پایه»^۳ راهکار علمی را در آن یافت که اصالت نسخهٔ اساس بر مبنای دو جنبه، یعنی شرایط کتابشناسیک و شرایط زبانشناسیک تعیین شود. برای گرگ مبنای انتخاب متن پایه آن نسخه‌ای است (خواه دستنویس، خواه چاپی) که به لحاظ شکل و ظاهر تا سرحد امکان به دستنویست نویسنده (در صورت مفقود شدن) نزدیک تر باشد. زیرا این جنبه‌ها به حفظ اصالت متن مؤلف کمک می‌کنند، و همین‌ها در جریان چاپ‌های بعدی، متن بیشتر دستخوش اعمال سلیقه‌های فردی حروف چین‌ها می‌شده است. اما در مورد بخش زبانشناسیک، مصحح می‌تواند با آزادی و با اتکا به دانش و داوری خود بر روی ضبط‌های متفاوت تصمیم بگیرد و ضبط نسخهٔ پایه را بر اساس آن تغییر دهد. بدین ترتیب، گرگ با درک نارسایی عناصر متن‌شناسانه در تعیین نسخهٔ اساس، مبنای کتابشناسی را به عنوان عاملی قابل سنجش و مشاهده به یاری گرفت و عملاً انتخاب اصالت نسخهٔ اساس و شیوهٔ تصحیح متن را بر دو پایه قرار داد.

نظریهٔ گرگ در میانهٔ سدهٔ بیستم از سوی پژوهشگر آمریکایی، فردسون باورز برای تصحیح متون مؤلفان سدهٔ نوزدهم در آمریکا، اقتباس شد و مورد بازخوانی قرار گرفت. اما این دو دوره تفاوت عمیقی با هم دارند. در دورهٔ نخست معمولاً از نویسنده دستنویست‌های باقی‌نمانده است، در حالی که در دورهٔ دوم نویسندگان گاهی بیش از یک تحریر یا دستنویست از خود باقی نهاده‌اند. در نتیجه، باورز کوشید راهکاری برای هر دو وضعیت پیدا کند و آن این که از میان دستنویست‌های بر جای مانده از این نویسندگان، نسخه‌ای که بتواند از همه بهتر نیت مؤلف را در بر داشته باشد، آخرین دستنویست‌های است که او برای چاپخانه نویسانیده است. بدین ترتیب باورز نظریهٔ نیت نهایی نویسنده را مبنای انتخاب نسخهٔ اساس و تولید متن مصحح قرار داد. این نظریه در عمل یافته‌های

1. *An Introduction to Bibliography for Literary Students* (1927)

2. *New Bibliography*

3. "The Rationale of Copy-Text" (1950)

کتابشناسی توصیفی و تحلیلی را به عنوان شواهد علمی، با تبارشناسی لاخلمن^۱ تلفیق کرد. این امر در نهایت به ابتکار طبع بدون ضبط نسخه بدل‌ها^۲ و طبع تلفیقی^۳ منجر شد؛ یا نوعی تدوین در مواردی را موجب شد که بیش از یک دستنوشته از مؤلف باقی مانده و یا مؤلف تصحیحاتی را خود انجام داده است. همین استدلال بنا به ضرورت‌ها و شرایط مختلفی که در اینجا مجال بحث درباره آن‌ها نیست، موجب شد تولید طبعی نهایی مطابق با آن چیزی که استنباط می‌شود نویسنده در نهایت خواهان ارائه آن به عموم بوده، یعنی شکلی از متن که حتی توسط نویسنده تحقق کامل نیافته اما از بررسی متون او استخراج می‌شود، معیار اساسنامه مرکز تهیه طبع‌های انتقادی در آمریکا قرار بگیرد.^۴ در نتیجه از سال ۱۹۷۶ تنها طبع‌هایی به مهر طبع‌های استاندارد مزین می‌شوند که از چنین راهکاری پیروی کنند.

این هژمونی و اساس غیرواقع‌بینانه آن مک‌گن را بر آن می‌دارد تا در این کتاب با طرح نمونه‌های مختلف، ضعف پایه‌های نظری نیت نهایی مؤلف را در عمل آشکار سازد. آنچه به مک‌گن کمک می‌کند تا استدلالی محکم پیشنهاد کند، نخست تأثیرپذیری او از رویکردهای آزاد پسا مدرن و میل آن به تکثرگرایی، سپس پیروی او از روش ساختارشناسانه برای تحلیل شرایط انتقال و چاپ و نشر متون بلیک، بایرن، و دیگر شعرای سده نوزدهم است.

۱. Karl Lachmann (1793-1851)، کارل مبانی علم زیست‌شناسی را در تبارشناسی نسخه‌ها به کار گرفت و با استفاده از روابط فامیلی میان نسخه‌های متعدد از انجیل تعداد نسخه‌ها را به شاخه‌های فامیلی کاهش داد.

2. clean copy

3. eclectic edition

4. CSE: The Center for Scholarly Editions (CSE),

این مرکز زیر نظر کمیته طبع‌های عالمانه اداره می‌شد و در پاسخ به یک ضرورت مقطعی از جانب انجمن زبان‌های جدید در بهار ۱۹۷۵ تشکیل شد. این نهاد رسماً کار خود را به عنوان هویتی حقوقی در انجمن مزبور در اول سپتامبر ۱۹۷۶ آغاز کرد. (به نقل از ص ۵۸۳ در جزوه انجمن زبان‌های مدرن، جلد ۹۲، شماره ۴، ۱۹۷۷). مسئولیت اصلی نهاد مذکور تعیین معیارهای طبع انتقادی آثار مؤلفان آمریکایی بوده است. این کمیته هنگامی تشکیل شد که حمایت مالی دولت از «مرکز طبع انتقادی آثار مؤلفان آمریکایی» (CEAA) تعلیق یافت. نظریات فردسون باورز و ویلیام گرگ از جمله اصول مورد استفاده در سیاستگذاری‌های این نهاد در نظارت بر طبع انتقادی در آمریکا بوده است. تأیید این کمیته به منزله معتبر بودن این‌گونه طبع‌ها می‌باشد.

نویسنده کتاب، جرم مک گن (متولد ۱۹۳۷)، استاد دانشگاه جان استوارت بریایان ایالت ویرجینیا است. آثار او طیفی از ادبیات و فرهنگ اروپا و آمریکا در دو بیست و پنجاه سال گذشته را در بر می گیرد، اما علاقه اصلی اش بر ادبیات رمانتیک و ادبیات سده نوزدهم متمرکز است.

رویکرد مک گن در این تحلیل متوجه جامعه شناسی متن است و اساس بحث کتاب بر لحاظ نقش همه عوامل مؤثر در ایجاد مادی اثر، مثل تولید، چاپ، نشر، توزیع، و نیز تأثیر آن ها بر معنی متن استوار است. در مخالفت بایکسویه نگرانی در تصحیح و ویرایش انتقادی متون، اگرچه نوک حمله مک گن متوجه نیت گرایی^۱ است، اما دامنه استدلال نویسنده به همه سنت هایی که آرمان و باور آن ها به امکان بازسازی متن در یک مقطع تاریخی خاص، مثلاً زمان تألیف بر اساس اصولی مثل نیت مؤلف یا زبان مؤلف و غیره منجر می شود، و این نیز به نوعی سلسله مراتب در ارزش گذاری نسخه بدل ها به عنوان نسخه های فاسد می انجامد، قابل تعمیم است. بنابر نظریه مک گن می توان استدلال کرد آنچه در قیاس با، مثلاً، یک نسخه قدیمی تر نسخه ای فاسد قلمداد می شود و در سلسله مراتب نسخه های اثر جایگاه پایین تری به آن تعلق می گیرد، در واقع خود یک هویت دیگر دارد و حتی مستقل از متنی است که «فساد» های آن در بستر شرایط تاریخی - اجتماعی آن توجیهی غالباً منطقی دارد و در تعامل با نیازهای آن شرایط شکل گرفته است. از این رو نباید بر اساس معیارهایی که خود نیز اموری تاریخمند هستند، مثل اینکه کدام نسخه نیت نویسنده را بیش از همه باز می تاباند یا کدام نسخه از همه به زبان و زمان مؤلف نزدیک تر است، باور کرد که متن در دست لزوماً معتبر و قابل اتکا است. او با مثال هایی که از تاریخچه تکوین آثار رمانتیک و شاعران سده نوزدهم و بیستم انگلستان و آمریکا از اولین دست نوشته تا چاپ های متعدد ذکر می کند تمرکز خود را بر مناسبات اجتماعی پیرامون مؤلف و شرایط تألیف، چاپ و نشر در این دوره ها قرار می دهد. اما امروزه، همان طور که گریثام^۲ هم در پیشگفتار خود می گوید، این رویکرد موجب تجدید نظر در حوزه متون شفاهی و نسخ خطی دوره های قبل نیز شده است به طوری که باور پیشین به

امکان تهیه یک طبع عالمانه نهایی یا قطعی یا حتی مشروعی مطلق طبع عالمانه نسبت به طبع غیرانتقادی، یا اطلاق فساد به ضبط‌های نامنطبق با یک نسخه برتر و حتی اعتقاد به یک نسخه معین به عنوان معتبرترین سند، و نیز مسأله یکسویه‌نگری به اعتبار متن، همگی مورد پرسش جدی قرار گرفته است. حرف مک‌گن در نهایت آن است که هر نسخه‌بدلی ارزش تاریخی-اجتماعی ویژه‌ای دارد که باید به نحوی در ملاحظات متن‌شناختی ما جایگاهی فراتر از پانویست داشته باشد زیرا هیچ دلیلی برای ارزشیابی یا قضاوت متون با معیاری واحد وجود ندارد. او هر متن را روایت متفاوتی از اثر می‌داند که باید آن را از نقطه نظر ژانر^۱ نگاه کرد، یعنی آن را در مجموعه‌ای از جلوه‌های مختلف یک اثر قرار داد که در عین اشتراکات اساسی، هر یک با دیگری بنا به پسند زمانه و نوع مخاطب تفاوت‌های معناداری دارند. البته مک‌گن در این کتاب صریحاً روشی برای طبعی که بتواند این رویکرد را در ویرایش اجرا کند ارائه نمی‌دهد، اما اشاره او به طبع با تحریرهای جداگانه و نیز نسخه‌ای که شامل مجموعه اطلاعاتی درباره اثر باشد، در واقع پیش‌درآمد آن آرمانی است که او در سال‌های اخیر با استفاده از فضای مجازی برای تهیه نسخه الکترونیکی، از آرشیو گابریل روسه‌تی^۲ و پروژه‌های دیگر، توانسته از قوه به فعل درآورد.

مک‌گن ویرایش انتقادی از متن را ژانری از متون می‌نامد. دلیل این اطلاق در درجه نخست ناشی از رویکرد جامعه‌شناسانه وی به تولید و بازسازی متون است به این معنی که اصولاً متن برای آنکه با مخاطب رابطه برقرار کند باید به صورتی متناسب با انتظار و توقع خواننده درآید. از این لحظه فرایند اجتماعی شدن شروع می‌شود و دنیای متن دستخوش تحولات و دگرگونی‌هایی خارج از اراده و نظارت نویسنده می‌گردد. از این رو تولید متن فرایندی همواره در جریان است و نه یک طرح تمام‌شده. در این فرایند هر نوع تغییر حتی در شکل مادی و جنبه‌های کتابشناختی متن، مثل تغییرات زبانشناسانه موجب تغییر در معنی و حتی نیت نویسنده می‌شود. بنابراین، برخلاف کسانی که فقط زبان و نوشتار را حامل معنی می‌دانند، او جنبه‌های مادی تولید کتاب را هم اعم از طراحی صفحه، نوع حروف، صفحه‌آرایی و حتی سطر بندی، در روند معنی‌سازی مؤثر می‌داند. به این ترتیب

1. genre

2. Dante Gabriel Rossetti

مک‌گن بی‌ثباتی و بی‌قراری معنی را که از مشخصه‌های رویکرد دورانی است که در تاریخ اندیشه غرب به آن مدرنیته به معنی دوره بعد از مدرنیسم اطلاق می‌شود، در علل اجتماعی روند تولید، نشر، شرایط اجتماعی حاکم، و در تأثیر این عوامل بر هر دو جنبه متن یعنی زبان و شکل ارائه آن در چاپ قرار می‌دهد.

بنای رویکرد پسا مدرنیته بر رد هر نوع رابطه سلسله‌مراتبی در مناسبات قرار دارد. برگردان این دیدگاه در آرای ادبی، انکار رابطه دال و مدلول یا مرکز و حاشیه یا زبان و معنی است. برخلاف ساختارگرایان که زبان و معنی را قراردادی ثابت می‌دانستند، پسا ساختارگرایان با ساختار شکنی در این رابطه نشان می‌دهند که معنی‌سازی، در فضای مناسبات عناصر زبانی و نه لزوماً خود زبان شکل می‌گیرد. یعنی به جای آنکه کلمات و جملات محمل معنی باشند، نوع رابطه بین کلمات و نوع رابطه بین جملات، محمل معنی می‌شوند. این مناسبات در رویکردهای تاریخمند، حتی با مناسبات بیرون متن و یا فعل و انفعالات فضای اجتماعی و تاریخی نیز پیوند پیدا می‌کنند. اینگونه عوامل سبب می‌شوند که پای‌بندی به امکان دستیابی به معنی ثابت، در رویکردهای مختلف دوره پسا مدرنیته به چالش کشیده شود. به سخن بهتر، اگر زبان یا متن را به منزله حاشیه بگیریم و معنی را مرکز دایره، حالا معنی آن مرکزیت ثابت را از دست داده و در فضای دایره در حرکت است، در حالی که جای متن هم دیگر لزوماً در حاشیه نیست. بر همین منوال وقتی که مک‌گن منکر یک طبع انتقادی برتر یا نهایی و قطعی می‌شود و به همه روایت‌ها و صورت‌های متن به عنوان هویت‌های اصیل و با اهمیت دارای بار معنایی اجتماعی و تاریخی نگاه می‌کند، در واقع آرمان نقد طبع عالمانه به عنوان یگانه تحریر معتبر را به زیر سؤال می‌برد. کار او در گذر از آرمان باوری^۱ «نیت نهایی مؤلف»، به اعتبار شواهد کتابشناختی که شاخصه نظریه متن پژوهی در دوره مدرن و در مکتب موسوم به گرگ-باورز^۲ است، از این ابزار علیه آن رویکرد بهره می‌گیرد و به ساختار شکنی در نظریه متن پژوهی نائل می‌شود.

۱. در برابر «ایدئولوژی» گذاشته شد که در حالت قیدی هم می‌توان آرمان‌باورانه برای آن به کار برد و همین روش از این پس در این کتاب رعایت خواهد شد.

2. Greg-Bowers

در واقع آرای مک‌گن با الهام از نظریه‌های تفسیر ادبی که از اواخر دهه ۶۰ و طی دهه ۷۰ میلادی از تک‌سویه نگری نقد نوین و دیدگاه‌های متکی بر ساختارگرایی فاصله گرفتند، پیوند میان نقد متون، کتابشناسی و نظریه‌های ادبی و اجتماعی را آشکار ساخت. اتکای مطلق به مشاهدات کتابشناختی برای تصحیح انتقادی و ادغام آن با نیت نهایی مؤلف به عنوان یگانه معیار در انتخاب، متن پژوهی نیمه سده بیستم را در همان راهی انداخت که مکتب نقد نوین در همان زمان با اتکای مطلق به محتوای متن برای تفسیر ادبی از آن گذر کرده بود. هر دو، متن را فارغ از فضای تاریخی اجتماعی و در گسست کامل از تأثیرات این فضاها تلقی می‌کردند. همان‌طور که پس‌اساختارگرایی فضاها را تازه‌ای در نقد ادبی باز کرد، دیدگاه مک‌گن نیز علیه چنین رویکردی در متن پژوهی و نقد متون سخن می‌گوید. در اینجا به این سؤال می‌رسیم که چه نظریه‌هایی در شکل‌گیری رویکرد مک‌گن می‌توانند دخیل باشند.

یکی از نحله‌های فکری که می‌توان تأثیر آن را در اندیشه مک‌گن دید، آراء مارکسیستی در دیدگاه والتر بنیامین^۱ است که درباره نقش تولید کارافزارانه برای از بین بردن هاله تقدس و یگانه بودن آثار هنری، مخصوصاً در عکاسی و سینما (و توسعاً در چاپ) جایگاه دارد. حوزه متونی که مک‌گن در این کتاب به آن‌ها می‌پردازد دوره چاپ، و مخصوصاً آثار شاعران و نویسندگان انگلیسی دوره رمانتیسزم است. به همین جهت است که او به خوبی منشأ نگاه مؤلف باور مجموعه نظریه پردازان تصحیح انتقادی را به آرمان باوری رمانتیسزم نسبت می‌دهد. او برخلاف دیدگاه رمانتیک که قائل به اصالت فرد و استقلال فردی هنرمند است، تولید کارافزارانه این‌یگانگی و آن اصالت و اقتدار فردی هنرمند را به چالش می‌کشد.

رویکرد دیگری که تأثیری قوی‌تر و روشن‌تر بر آرای مک‌گن نهاده، نظریه دریافت است که توسط هانس یاس^۲ آلمانی مطرح شده است. بنابر این نظر، معنی متن تنها محدود

۱. Walter Benjamin (1940-1892)، نظریه پرداز و مورخ یهودی‌الاصل آلمانی که در زمان حکومت نازی‌ها آثار خود را به رشته تحریر درآورد. این اندیشمند یهودی وقتی از تبعیدگاه خودخواسته‌اش در فرانسه در صدد رفتن به آمریکا بود بعد از آنکه مأموران مرزی اسپانیا مانع او شدند با این گمان که او را می‌خواهند به آلمان برگردانند خودکشی کرد.

2. Reception theory: Hans Jauss (1921-1997)

به خود متن نیست بلکه حاصل تعامل میان متن و خواننده‌ای است که با آن بر حسب جایگاه فرهنگی خودش روبه‌رو می‌شود. هدف این نظریه تعریف دوباره تاریخ ادبیات است. تاریخ ادبیات، بنا بر این نظریه، تاریخ تطور و سیر زمانی تحولات ادبی نیست، بلکه تاریخ تحول نحوه دریافت و قبول اجتماع نسبت به آثار ادبی در طول زمان و در متابعت از پسند زمانه است. بنابراین، به جای آنکه آثار ادبی را آئینه شرایط تاریخی بدانیم، باید تاریخ ادبیات را در فضای این داد و ستد میان قبول متن در بسترهای تاریخی - اجتماعی خاصی در نظر بگیریم. دیدگاه مک‌گن در میانجی‌گری نهادهای اجتماعی و مؤسسات چاپ و نشر برای سازگار کردن آثار با پسند زمانه، در واقع بر نقش تأثیر خوانندگان در سیاست‌گذاری‌های مؤسسات انتشاراتی، و تأثیر متقابل شرایط متن‌شناسی و کتابشناسی بر روند معنی‌سازی تأکید می‌کند.

در درجه سوم می‌توان اثر نظریه خواننده‌محور^۱ را در کتاب حاضر مشاهده کرد. گرینام از تأثیر نظریه خواننده‌محور، مخصوصاً نظریه اجتماعات تأویلی استانی فیش^۲، بر مواضع مک‌گن سخن می‌گوید. بنا بر این نظریه، پویایی معنی‌سازی در متون ادبیات، از تأثیر متقابل حوزه انتظارات خواننده و معرفی مفاهیم نو در آن حوزه توسط مؤلف، نشأت می‌گیرد؛ یعنی نوعی داد و ستد میان آثار ادبی پیشرو و خوانندگان به واسطه افزودن تجربه‌های فردی خود به فرایند معنی‌سازی برقرار است.

اما از بین همه نظریه‌ها، شاید بتوان از منطق گفتگوی میخائیل باختین^۳ به عنوان اساس استدلال مک‌گن نام برد. نظریه منطق گفتگو بارد صدای واحد قائل به آن است که پویایی در هر ارتباطی متکی به برقراری تعاملی دوسویه است. به سخن بهتر، هیچ ارتباطی منعقد نمی‌شود مگر آنکه هر دو طرف هم‌گوینده باشند و هم شنونده. تنها در این صورت است که ارتباطی زنده میسر می‌شود. در غیر این صورت و در فضای تک‌صدایی نباید امیدوار به ارتباط زنده و مؤثر باشیم. این نظریه از دو جهت در رابطه با مک‌گن قابل بحث است: اول آنکه بر بنیان منطق گفتگو، باختین اساساً قائل به صدای واحد و اصیل نیست و معتقد است

1. Reader-Response Theory

۲. Stanley Fish (b. 1938) نظریه پرداز آمریکایی و صاحب نظریه اجتماعات تأویلی.

3. Mikhail Bakhtin (1895-1975): "Dialogism"

که هر صدایی در خود پژواک‌های دیگر را دارد. بنابراین هیچ مؤلفی را نمی‌توان یافت که اثر او مطلقاً پژواک صدای فردی او باشد. دوم اینکه هر بیان دو جزء دارد: یکی جزء زبانی که قابل تکرار است، دیگر جزء غیرزبانی که موجب می‌شود آن بیان خاص در هر بار تکرار خود لزوماً معنی یکسانی را منتقل نکند، چرا که شرایط اجتماعی پیرامونی در هر بار تکرار آن الفاظ تغییر می‌کند و تعبیر متفاوتی را در آن جزء زبانی موجب می‌شود.^۱ دیدگاه‌های متأثر از نظریهٔ باختین بر آنند که این فضای فرا زبانی قابل تکرار نیست چون یک رویداد است. وقتی مک‌گن می‌گوید حتی نیت مؤلف هم پدیده‌ای اجتماعی است و در تعامل با شرایط اجتماعی دستخوش تغییر می‌شود و در تولید طبع انتقادی نمی‌توان نیت مؤلف را به عنوان یگانه معیار اعتبار منظور کرد بلکه باید به تأثیر عوامل دیگری که برگرفته از عوامل اجتماعی در شکل‌گیری این نیت است توجه داشت، یا آنجا که معنای متن را حاصل تعامل میان رمزگان زبانی و رمزگان کتابشناختی می‌داند، یا وقتی شرط حیات و بقای آثار ادبی را در همین فرایند اجتماعی شدن آن می‌داند، در واقع به نظریه‌های باختین ارجاع می‌دهد.

و بالأخره در حوزهٔ نقد متون و کتابشناسی نمی‌توان تأثیر نظریهٔ تحریرهای چندگانهٔ هانس زیلر^۲ و نیز حوزهٔ تاریخ کتاب را که از دههٔ ۶۰ میلادی به دست گروهی از اندیشمندان فرانسوی پا گرفت (و اکنون در آراء مک‌کنزی^۳ با لحاظ کردن مقولهٔ تولید کتاب به عنوان یک پدیدهٔ جامعه‌شناسانه تجلی یافته) بر مک‌گن نادیده گرفت. کتاب مک‌گن با نشان دادن متغیرهای تأثیرگذار بر متن برای ورود به حیات اجتماعی، به ویژه در عصر جدید و در دورهٔ تولید ماشینی متون، آموزهٔ اصلی متن پژوهی آمریکایی، یعنی امکان طبعی انتقادی بر اساس نیت مؤلف یا نیت نهایی مؤلف را به طور جدی به چالش می‌کشد و اعتقاد به یک نیت ثابت را متزلزل می‌سازد. با این کار، او عملاً تردیدهایی را که نظریه‌های تفسیر ادبی مدت‌هاست بر وجود معنی ثابت و معین در متن (خواه در زبان باشد، خواه در ذهن خواننده، و خواه در بستر اجتماعی که متن در آن گردش می‌کند) وارد

۱. باختین این را utterance می‌نامد که شاید بتوان در فضای بحث باختین آن را به «اجرا» ترجمه کرد.

2. Hans Zeller

3. Donald McKenzie, *Bibliography and the Sociology of the Text* (1984)

ساخته‌اند، به گوش هواداران همه نظریه‌هایی که بر امکان طبع انتقادی نهایی تأکید می‌کنند می‌رساند تا بگوید آنچه شما برای اثباتش سینه چاک می‌کنید یعنی نیت و صدای اصیل مؤلف، خود در اساس پدیده‌ای متلون و متغیر است، چون حتی نیت و صدای مؤلف هم خارج از تأثیرهای مناسبات تاریخی و اجتماعی نیست. بنابراین شایسته است که حفظ نیت مؤلف، تنهایی از معیارهای تصحیح انتقادی باشد نه یگانه معیار. از نقطه نظر مک‌گن متن همچون زبان و هر محصول فرهنگی دیگر در خلأ حرکت نمی‌کند بلکه در تعامل مستمر با شرایط اجتماعی و باورهای حاکم بر زمان خود به سر می‌برد، یعنی در داد و ستدی طبیعی، هم از آن‌ها تأثیر می‌گیرد و هم بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد. از این رو پذیرفتن یک ویرایش نهایی و قطعی از متن با خصلت پویای حیات متن در گذر زمانمند و مکانمند خود از مؤلف به خواننده مغایرت دارد، زیرا هر تغییری که ناشی از تعامل متن با عوامل تولید، انتشار، دریافت و عوامل اجتماعی بشود موجب تحریری متفاوت از اثر می‌شود که واقعیتی با اهمیت است. او معتقد است حتی نیت مؤلف هم دستخوش تغییر می‌شود چون در تعامل با محیط تاریخی خود قرار دارد.

کلام آخر آن است که قرائت مک‌گن از گفتمان متن پژوهی مدرن در آمریکا و انگلستان که بانیان اصلی آن ویلیام گرگ، فردسون باورز و توماس تنزل^۱ هستند، همان‌طور که پیش از این اشاره شد، قرائتی ساختارشکنانه است، زیرا او دقیقاً با ساختارشکنی شرایط تولید، نشر و چاپ متون، استدلال بانیان این دیدگاه را علیه خودشان به کار می‌گیرد. از این رو به نظر من، اینکه همکاران مک‌گن او را «پسریچه پر شر و شوری» نامیده‌اند، استعاره‌ای است که حقیقت آن بر جنبه مجازش غلبه دارد!

در اینجا می‌رسیم به پرسش آخر: ترجمه کتاب حاضر چه جایگاهی در سنت متون فارسی دارد؟ کوتاه‌ترین پاسخ من به این پرسش آن است که قرار نیست این کتاب نمونه و سرمشقی برای سنت‌هایی با مؤلفه‌هایی متفاوت باشد. بدیهی است که نه سنت متون کلاسیک ما جایی برای طرح نیت مؤلف می‌گذارد و نه فرآیند تاریخ چاپ در ایران سنخیتی با آن در اروپا دارد. اما کتاب مک‌گن می‌تواند یک نکته مهم به ما بیاموزد: برای

نقد هر سنتی ابتدا باید به خوبی آن سنت را بازخوانی کرد و ریشه‌های نارسایی آن را کاوید. با شناخت درست آن نارسایی‌های توان به راهکاری متناسب برای رفع آن رسید و به جای تحمیل دیدگاه‌های غیروومی، راهکارهای لازم را از دل همان سنت بومی بیرون آورد. البته این به هیچ وجه به معنی حصار کشیدن به دور خودمان نیست بلکه برعکس، توفیق در این کار مستلزم آن است که شیوه‌های نقد را تمرین کنیم و بیاموزیم و این جز از رهگذر آشنایی با شیوه‌های مختلف تحلیل و رویکردهای تازه ممکن نمی‌شود. مؤلفه‌های فرهنگ بشری در اساس حاصل این داد و ستدها و گفتگوهای دائمی است که فراسوی مرزهای سیاسی و جغرافیایی و حتی بی‌اعتنا به آن‌ها به حیات خود ادامه می‌دهند. این را می‌توان از گردش و تحویل و تحول اندیشه‌های یونان باستان در بین فلاسفه اسلامی از یکسو و در بین اندیشمندان دوره رنسانس اروپا از سوی دیگر دریافت.

امید من در ارائه ترجمه این اثر آن است که توجه به عرصه‌هایی فراتر از صرفاً مطالعه تبارشناسی زبان را برانگیزد و در عین حال متناسب با شرایط حفظ و انتقال متون در سنت متن‌پژوهی فارسی باشد. اینکه استاد محمدرضا شفیعی کدکنی در مقاله خود اشاره به نقش ایدئولوژیک نسخه‌بدل‌ها می‌کند^۱ یا دکتر علی رواقی به نقش تلفظ‌های بومی در تفاوت ضبط متون فرارودی توجه دارد و استاد نجیب مایل هروی به تاریخمندی متون اشاره می‌کند، همگی می‌توانند طلیعه چنین نواندیشی‌هایی به شمار آیند. همچنین همان‌طور که این کتاب نشان می‌دهد، مک‌گن بحث نظری خود را در خلأ طرح نمی‌کند بلکه او در بستر یک نظام نظری در حوزه ویرایش انتقادی سخن می‌گوید که در پرتو درک آن جایگاه سخن او از سوی خواننده به شایستگی درک می‌شود. حال آنکه در نبود یک نظام نظری نقد و بررسی در کار مصححان متون فارسی در مراکز دانشگاهی در طول یک سده گذشته دسترسی به مبانی نظری در انتخاب شیوه‌های تصحیح متون برای پژوهشگر فارسی‌زبان، اگر ناممکن نباشد، بسیار دشوار است. قصد من از مبانی نظری محدود به پژوهش‌نامه‌هایی نیست که در آن گزارش نسخه‌ها و علت انتخاب یک نسخه و راهکاری که مصحح برای تصحیح دنبال می‌کند، که البته بسیار با ارزش است، بلکه منظور استدلالی

۱. شفیعی کدکنی، محمدرضا، مقاله «نقش ایدئولوژیک نسخه‌بدل‌ها»، نامه بهارستان، سال پنجم، شماره‌های

اول و دوم، بهار و زمستان ۱۳۸۳، صص ۹۳ - ۱۱۰.

است که تحلیل‌گر بر مبنای آن در بررسی اثر، مثلاً بگوید که: متن چه تحولاتی را پشت سر گذاشته است؟ چه جریان‌های مهمی در این روند نقش داشته‌اند؟ چه روش‌هایی می‌توان برای تصحیح متون فارسی ابداع کرد که در آن تحولات تاریخی-اجتماعی را بتوان لحاظ کرد؟ چه نقش یا نقش‌های دیگری در این راستا می‌توان از یافته‌های نسخه‌شناسی، که پیشروانی چون علامه محمد قزوینی یکصد سال پیش از این و نادر پژوهشگرانی چون استاد ابرج افشار^۱ در زمان ما وارث آن هستند، توقع داشت؟ و تا چه حد می‌توان این نقش را فراتر از ردیابی نسخه‌ها ارتقا داد؟ و سرانجام چه عوامل اجتماعی بر تغییرات یا حذف و اضافات در یک مقطع تاریخی خاص، از یک نسخه نسبت به نسخه دیگر، تأثیر گذاشته‌اند؟ اینها و پرسش‌های دیگر بر اقتضای مورد نمونه پرسش‌هایی هستند که تنها می‌توان با بررسی منظم علمی در یک نظام پژوهشی به پاسخ آن‌ها امیدوار بود. وقت آن رسیده که در تصحیح انتقادی متون در کنار یافته‌های تجربی، به بررسی و نقد کارهای انجام شده بپردازیم، تا هم ارج کارهای بسیار سترگی که در حوزه متون فارسی انجام شده آشکار شود، هم با کارهای تازه بر غنای آن‌ها بیفزاییم. شاید در این صورت بتوان امیدوار بود که سنت زبان فارسی هم در نهایت نظام‌نامه‌ای پویا و متناسب با شرایط خود را با استفاده از یافته‌های علمی که امروزه در حوزه نسخه‌شناسی، کتابشناسی، و نظریه‌های جدید ادبی نصیب تصحیح انتقادی متون شده، پیدا کند، از جمله امکان یافتن راهی برای تکثرگرایی قانونمند در تولید و ویرایش انتقادی متون فارسی.

کتاب از دو پیشگفتار، یک مقدمه، هشت فصل، یک خاتمه و یک فصل بعد از خاتمه تشکیل شده است. نویسنده در مقدمه به شرح شرایط و معضلات موجود می‌پردازد. در فصل اول تاریخچه‌ای از متن پژوهی مدرن انگلیسی-آمریکایی ارائه می‌کند و ریشه‌های نظریه‌ای را که می‌خواهد به نقد بکشد باز می‌کند. در چند فصل میانی به ذکر نمونه‌هایی از وضعیت تولید و نشر متون در دوره جدید می‌پردازد و در فصل پایانی با بررسی این شرایط و مبانی رویکردهای جاری، خواننده را نسبت به ضرورت یافتن راهکارهای تازه در

۱. متأسفانه حالا که این مقدمه را بازنگری می‌کنم حوزه پژوهش‌های کتابشناسی و نسخه‌شناسی از وجود ارجمند یکی از مؤثرترین و شاخص‌ترین چهره‌های خود محروم شده است. روانش شاد و راهش مستدام باد.

تولید طبع انتقادی متقاعد می‌کند. این ساختار خود نمونهٔ روال منطقی نقد را نیز به ما یادآوری می‌کند. درج یادداشت‌های مؤلف در آخر کتاب نیز ناشی از اعتقاد به ارائهٔ متنی بدون حاشیه است که رشتهٔ افکار خواننده را پاره نکند. برخلاف مؤلف، مترجم به ناچار یادداشت‌های خود را در پانویس قرار داده است، زیرا این نکات برای درک موضوع توسط خوانندهٔ ایرانی اهمیت فوری دارد. مثلاً وقتی خواننده به نام «مرکز طبع‌های انتقادی» برمی‌خورد، تا این مرکز را شناسد نمی‌تواند به راحتی در فضای بحث نویسنده قرار بگیرد. دربارهٔ شیوهٔ این ترجمه باید بگویم که با آنکه موضوع تخصصی است، کتاب در اصل انگلیسی به زبانی قابل درک برای خوانندهٔ غیرمتخصص نوشته شده است. از این رو سعی من در ترجمه بر آن بوده که به جای پایبندی به الفاظ، رساندن مفاهیم را ملاک قرار دهم و هر جا به نظر لازم آمد، تغییرات اندکی در الفاظ یا ساختار جمله اعمال کنم.^۱ مؤلف آزاداندیش کتاب، خود شخصاً این اجازه را به من داده است؛ من نیز این شرط را که این تغییرهای اندک با نظر او مغایر نباشند، رعایت کرده‌ام. در ترجمهٔ اصطلاحات و عناوین تا آنجا که ممکن بوده سعی کرده‌ام آن‌ها را به زبان اصلی در کنار برگردان فارسی ذکر کنم، مگر در جایی که اصل عنوان در بحث اهمیت دارد که به همان صورت حفظ شده است. من اشعار را بدون لحاظ جوانب زیباشناسانه ترجمه کرده بودم. اما ترجمهٔ زیبا و روانی که در این چاپ می‌خوانید حاصل سلیقهٔ خوب آقای منوچهر پزشکی است که زحمت بازخوانی این متن را هم کشیده‌اند و من همین جا از زحماتشان تشکر می‌کنم. پانوشته‌های متن همگی از مترجم است. یادداشت‌های مؤلف را، همانند اصل انگلیسی اثر در پایان کتاب آورده‌ام. وجود واژه‌های تخصصی در متن مرا بر آن داشت که واژه‌نامه‌ای دوزبانه با توضیح مفاهیم استفاده‌شده در کتاب به آخر کتاب اضافه کنم که اگر خواننده بخواهد تعریف یک اصطلاح خاص را بداند با مراجعه به این واژه‌نامهٔ توضیحی، نیاز مقدماتی او برطرف شود.

قدردانی

ترجیع‌بند فصل‌های کتاب مک‌گن، تأکید بر اجتماعی بودن تولید و بازتولید آثار ادبی

۱. البته این هدف تنها پس از بازنویسی‌های چندباره تا حدی میسر شده است.

است. مصداق این ترجیع بند وجود کتاب حاضر به صورتی است که شما آن را می خوانید یعنی کاری جمعی که در نهایت به نام مترجم یا مؤلف شناخته می شود اما در واقع حاصل همکاری ها و زحمات جمع بسیاری از اساتید و دوستان دیده و نادیده است و بخشی از توفیق آن در گرو قرائت آن توسط خواننده است. از این جمع تنها به نام تنی چند اکتفا می کنم. در درجه اول مشوق من در ترجمه کتاب حاضر آقای دکتر اکبر ایرانی، مدیر محترم مرکز پژوهشی میراث مکتوب بوده، در حالی که در همان زمان سخت مشغول تحقیق بر روی رساله دکتری خود بودم همت ایشان در بالندگی این حوزه از پژوهش ها و در ایجاد فضاهای تازه برای گفتگوی بین دیدگاه های سنتی و غیر سنتی بسیار ستودنی است. در ترجمه پاره ای اصطلاحات و عبارات انگلیسی و فنی، در درجه اول مدیون حمایت های صادقانه پروفیسور مک گن هستم و در درجه بعد از راهنمایی های پروفیسور استاد احمد کریمی حکاک، استاد دانشگاه مریلند، پروفیسور لی روی سرل^۱ و از کمک های راسل بلیک^۲ بهره گرفته ام.

از همه همکاران محترمی که در کنار آقای دکتر ایرانی نهایت همکاری را در ارائه مطلوب این کتاب مبذول داشته اند از جمله جناب آقای محمد باهر مدیر تولید، ویرایشگران و حروف چین های محترم مرکز پژوهشی میراث مکتوب و عوامل ارتباطی دفتر، خانم پیری، خانم شاملو و آقای پاکزاد که هریک سهمی خاص در انجام موفقیت آمیز این کار داشته اند، در اینجا قدردانی می کنم.

سیما داد - سیاتل

اردیبهشت ۱۳۹۰